

Skipulagsstofnun
b.t. Jakobs Gunnarssonar
Borgartún 7b
105 REYKJAVÍK

Garðabær, 1. febrúar 2022
Tilvísun: 202112-0029
SS/LA
SS

Efni: Umsögn um umhverfismatskýrslu um Þróun Sundahafnar í Reykjavík.

Vísað er í tölvupóst frá Skipulagsstofnun, dags. 10. desember 2021, þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um umhverfismatskýrslu um framkvæmdir Faxaflóahafna við þróun Sundahafnar í Reykjavík.

Náttúrufræðistofnun hefur veitt umsagnir um málið á fyrri stigum, nú síðast umsögn um matsáætlun framkvæmdarinnar þann 3. febrúar 2021.

Í umsögn Náttúrufræðistofnunar um matsáætlunina komu fram ýmsar athugasemdir. Vísað verður í þær athugasemdir í umfjöllun um einstök efnisatriði hér á eftir.

Almennar athugasemdir.

Það er mat Náttúrufræðistofnunar Íslands að umhverfismatskýrslan sé ítarleg og umfjöllun um áhrif ólíkra þátta á helstu umhverfisþætti vandlega reifuð miðað við fyrirbyggjandi gögn. Þá hefur verið brugðist við mörgum af athugasemdum Náttúrufræðistofnunar úr umsögn um matsáætlun.

Hins vegar getur Náttúrufræðistofnun ekki tekið undir endanlega niðurstöðu matsins um að áhrif á fuglalíf og botndýralíf verði metin óverulega neikvæð. Er það einkum vegna þess að stofnunin telur að safna hefði átt frekari gögnum um bæði fuglalíf og botndýralíf á sjálfu áhrifasvæði framkvæmdarinnar en mest er stuðst við gögn frá aðliggjandi svæðum og þau gögn sem eru innan áhrifasvæðisins eru töluvert komin til ára sinna eins og botndýrarannsóknin frá 2002. Náttúrufræðistofnun benti á mikilvægi þess að styrkja gagnagrunn með frekari athugunum. Nánar verður fjallað um þetta í umfjöllun um einstaka efnisþætti hér á eftir.

Niðurstaða umhverfismatsins byggist að mestu á þeirri staðreynd að framkvæmdasvæðið er í heild sinni mikið raskað og undir töluverðu álagi og einnig að verndargildi þess er ekki metið hátt. Náttúrufræðistofnun telur að horfa þurfi betur til þess þáttar umhverfismatsins sem er samlegðaráhrif ólíkra framkvæmda. Það skortir betri heildarsýn á hvernig náttúrufar þessa svæðis, Viðeyjarsund, Elliðavogur og nálæg náttúrusvæði, er að verða fyrir áhrifum af því mikla álagi sem er til staðar vegna athafna og framkvæmda. Þetta skiptir máli því mjög

verðmæt náttúruverndarsvæði eru í næsta nágrenni og hafa nú þegar orðið fyrir ýmsum áhrifum. Hér er t.d. Grafarvogur sérstaklega mikilvægur því um er að ræða mikilvægt fuglasvæði sem og svæði á náttúruminjaskrá og sem tilnefnt hefur verið á B-hluta náttúruminjaskrár af Náttúrufræðistofnun ásamt þeim hluta Elliðaavogs sem ekki hefur verið raskað. Þarna eru mikilvægar fæðuöflunar- og farstöðvar fugla og fiska sem ber að vernda eins og kostur er. Einnig ber að nefna Viðey og Engey, sem og Elliðaár sem einnig eru á náttúruminjaskrá. Þó svæði séu staðsett í miðri borg og hafi þegar verið raskað geta þau haft mikið gildi fyrir líffræðilega fjölbreytni og taka þarf tillit til þess.

Náttúrufræðistofnun telur að fjalla hefði mátt mun betur um samlegðarráhrif ólíkra framkvæmda á þetta viðkvæma náttúrusvæði í umhverfismatsskýrslunni. Þótt áætlaðar stakar framkvæmdir við Sundahöfn og í Viðeyjarsundi hafi ef til vill ekki einar og sér mikil eða langvarandi neikvæð áhrif á lífríki svæðisins þá verður að skoða áhrif ólíkra framkvæmda á svæðið í heild. Mjög mikið rask og álag á lífríki vegna margs konar starfsemi einkennir sögu Elliðaavogs og Viðeyjarsunds en aldrei hefur verið lagt heildstætt mat á hvernig lífríkið hefur tekið breytingum vegna þessa eða hvert þol þess er fyrir stöðugu og sívaxandi álagi. Löngu tímabært er að leggja heildstætt mat á þetta og fylgjast með hvernig áframhaldandi breytingar og notkun svæðisins hefur áhrif á lífríki þess frekar en að einblína alltaf á eina framkvæmd í einu.

Athugasemdir um einstök efnisatriði frummatsskýrslu:

Framkvæmdasvæði.

Náttúrufræðistofnun benti á í umsögn sinni um matsáætlun að afmörkun áhrifasvæðis væri full þröng og þyrfti að ná yfir allt Viðeyjarsund sem og ósa Elliðaárvogs. Í umhverfismatsskýrslunni kemur fram að áfram sé miðað við 50 metra út fyrir afmarkað framkvæmdasvæði en við mat á sumum áhrifaþáttum eins og sjónræn áhrifum, gruggi og hávaða séu metin áhrif út fyrir áhrifasvæðið. Náttúrufræðistofnun telur að þar sem mikið var stuðst við gögn utan áhrifasvæðis t.d. um fuglalíf, botndýralíf o.fl. hafi ekki verið nein ástæða til að víkka ekki út formlegt áhrifasvæði, ekki síst vegna samlegðaráhrifa við aðrar framkvæmdir í næsta nágrenni eins og vísað var í hér að framan.

Framkvæmdalýsing

Landfyllingar verða á áður röskuðum svæðum en efnisþörfin er umtalsverð. Í umsögn um matsáætlun benti Náttúrufræðistofnun á að koma þyrfti fram hvaðan allt efni í landfyllingar kæmi. Þessu er svarað í umhverfismatsskýrslunni en fyrir utan stærstan hluta efnis sem kemur úr dýpkunarframkvæmdum nýtist efni frá öðrum framkvæmdum sem safnað er á móttökusvæði Faxaflóahafna. Einnig kemur fram í hvaða námur þarf að sækja efni ef þörf er á.

Dýpkun í Viðeyjarsundi er viðamesti framkvæmdaliðurinn. Athugasemd Náttúrufræðistofnunar um hvar dýpkunarefni sem ekki nýtist við landfyllingar í Sundahöfn verður notað er svarað að mestu með því að nefna nokkrar landfyllingar sem eru í

undirbúningi í Reykjavík á næstunni eða mögulegar framtíðarlandfyllingar t.d. tengt Sundabraut. Afgangsefni verður losað í gamalt námusvæði við Engey. Í umhverfismatsskýrsluna vantar að komi fram að sú losun á sér stað nálægt mörkum friðlýsingar Akureyjar. Þar sem framkvæmdatíminn nær yfir allt að 20 ár er ljóst að óvissa ríkir um endanlegt fyrirkomulag á notkun dýpkunarefnisins. Ef breytingar verða á áformum um notkun þarf að leggja mat á hver umhverfisáhrif af losun efnis sé á þeim stöðum sem verða fyrir valinu.

Mat á umhverfisáhrifum

Áhrif á fuglalíf eru metin óverulega neikvæð. Eins og fram kom hér að framan telur Náttúrufræðistofnun að þrátt fyrir ítarlega umfjöllun um þau gögn sem stuðst var við þá hefði verið æskilegra að fara eftir ábendingum stofnunarinnar um að fara í nýjar athuganir á búsvæðum fugla á áhrifasvæðinu í Viðeyjarsundi. Vissulega er engum varplöndum raskað en hafsvæðið á þessum slóðum er mikilvægt fæðuöflunarsvæði fyrir fugla á ólíkum árstímum. Ekki hefur verið kannað að fullu hvar fuglar halda sig mest við fæðuöflun í Viðeyjarsundi. Mikilvægi svæðisins getur einnig verið breytilegt eftir því hvenær og hvar fiskigöngur birtast en mikið af fuglum sem halda sig til á svæðinu eru fiskiætur t.d. skarfar, fiskiendur og máfar. Áhrif framkvæmdanna á göngur laxfiska og annarra fiska um svæðið skiptir því máli fyrir fuglalífið. Röskun á botndýralífi vegna dýpkunarframkvæmda og landfyllinga mun einnig hafa áhrif á fæðuöflunarmöguleika fugla sem éta einkum hryggleysingja á botni eins og æðarfuglar. Ekki hefur verið kannað að fullu hversu mikið æðarfuglar nýti dýpkunarsvæðið til fæðuöflunar en í umhverfismatsskýrslunni er það talið ólíklegt að svæðið sé mikilvægt fyrir þá. Hér hefðu sértæk gögn verið til mikils gagns. Þá ber að geta þess að framkvæmdatíminn er langur og því óvíst hversu fljótt og vel botndýralíf endurheimtist.

Umfjöllun um samlegðaráhrif á fuglalíf í Elliðavogi og Grafarvogi vegna þeirra fyrirhuguðu framkvæmda sem eru á svæðinu er ekki nægjanlega góð í umhverfismatsskýrslunni að mati Náttúrufræðistofnunar. Stiklað er á stóru á áhrifum einstakra framkvæmda en í raun ekki lagt mat á samlegðaráhrifin. Er þetta hluti af skorti á heildstæðri sýn á ástand lífríkis á svæðinu og áhrifa ólíkra álagspátta eins og þegar hefur komið fram í umsögninni.

Fjallað er um gruggmengun í kafla 4.3. um áhrif á botnset og vísað í ólíkar aðferðir við efnistöku á hafsbótnei og hvernig koma má í veg fyrir gruggmengun. Þar sem vitað er að mengað set finnst á athafnasvæðinu er afar mikilvægt að stuðst sé við aðferðir sem draga úr gruggmengun og að fylgt sé reglum og ábendingum Umhverfisstofnunar við meðferð mengaðs botnsets. Stefnt er að því að flytja mengað botnset til og koma því fyrir inni í landfyllingum. Ljóst er að flytja þarf mengað set til og huga þarf afar vandlega að því að menguð efni berist ekki í of miklum mæli út í umhverfið. Vakta þarf vel árangur við að loka mengað efni af inni í landfyllingum og fylgjast með hvort efnin séu að losna út í sjó. Þá ætti að forðast framkvæmdir við dýpkun á fartíma fiska þar sem mengað botnset er til staðar og þegar mest hættu er á gruggmengun.

Botndýralíf

Áhrif á botndýralíf eru einnig metin óverulega neikvæð. Líkt og með fuglalíf skortir hér nýleg gögn um botndýralíf á sjálfu áhrifasvæðinu þar sem búsvæðum þeirra verður raskað. Eldri rannsóknir benda til þess að þótt botndýralíf á áhrifasvæðinu og nálægum svæðum teljist ekki sérstakt og þ.a.l. ekki með mjög hátt verndargildi þá finnast þar ólík búsvæði botndýra og ýmsar tegundir. Náttúrufræðistofnun vill benda á að allmargar framkvæmdir við efnistöku, landfyllingar o.fl. sem raskar búsvæðum botndýra hafa átt sér stað í innanverðum Kollafirði. Alloft hefur í umhverfismati eða við leyfisveitingar verið bent á að á framkvæmdasvæði sé botndýralíf ekki ólíkt því sem það er annars staðar í nágrenninu og þannig rökstutt að óhætt sé að raska því. Náttúrufræðistofnun telur að það skorti mjög heildstætt mat á sérkennum og stöðu botndýrasamfélaga í innanverðum Kollafirði, möguleikum til endurheimtar eftir að framkvæmdum við t.d. efnistöku eða haugsetningu er lokið, og hver þolmörk eru. Kollafjarðarsvæðið er mikilvægt fæðuöflunarsvæði fyrir marga dýrahópa t.d. fugla, seli og fiska sem nýta sér botndýr sem fæðu. Stöðugt rask víða á svæðinu vegna framkvæmda mun óneitanlega hafa afleiðingar fyrir langtímastöðugleika vistkerfisins og þeirra tegunda sem þar finnast. Viðeyjarsund er mjög miðsvæðis á þessu stærra svæði og undir miklu álagi vegna nálægðar við starfsemi hafnarsvæðisins og ýmissa fleiri framkvæmda, og því mikilvægt að vel sé fylgst með ástandi botndýralífs á svæðinu.

Laxfiskar

Áhrif á laxfiska eru einnig metin óverulega neikvæð. Gögn um ferðir laxfiska á svæðinu eru frekar góð og sýna að fiskarnir dvelja ekki lengi á svæðinu á leið sinni til eða frá Elliðaám. Ekki er þó fjallað um mun milli tegunda t.d. er vitað að sjóbirtingur dvelst meira á svæðinu til langs tíma en farlax. Þá á það sama við um laxfiska eins og annað lífríki að samlegðaráhrifin skipta hér miklu máli. Þetta er ávarpað á skýrari hátt í kafla 4.5.4.1 en í umfjöllun um annað lífríki og ljóst að sífellt er verið að þrengja að laxfiskum og búsvæði þeirra. Afar mikilvægt er að vakta langtímaáhrif á laxfiska á svæðinu samhliða öllum framkvæmdum. Þar sem áætlaður framkvæmdatími við dýpkunarframkvæmdir í Viðeyjarsundi er allt að 20 ár er ljóst að álag á svæðinu verður nokkuð langvarandi og hætta á t.d. gruggmengun til staðar í langan tíma jafnvel þó hún verði fyrir vikið ekki eins mikil hverju sinni. Vakta þarf möguleg áhrif gruggmengunar á laxfiska á framkvæmdatímabilinu.

Straumar og setflutningar

Áhrif á strauma og setflutninga eru metin óverulega neikvæð. Byggt er á straumlíkönum og upplýsingum um dýpt og botngerð. Ljóst er að breytingar verða á straumhraða innan svæðisins, einkum hægir á straumhraða á áætluðum dýpkunarsvæðum í Viðeyjarsundi. Þetta getur leitt til þess að setsöfnun muni aukast þar og minna set því berast áfram til Grafarvogs eða Elliðaárósa. Vatnsskipti eru ekki talin breytast á svæðinu. Mikilvægt er að mati Náttúrufræðistofnunar að fylgjast vel með hvernig breytingar á straumhraða og setflutningum hafa áhrif á fjörusvæði, sérstaklega í Grafarvogi þar sem eru lífmiklar leirur

sem eru afar mikilvæg fæðuöflunarsvæði fyrir fugla. Ekki dugar þó að fylgjast einungis með breytingum á áætluðu framkvæmdasvæði í Viðeyjarsundi. Þörf er á heildstæðari vöktun sem tekur einnig tillit til annarra breytinga t.d. í Elliðaavogi. Lítið eitt er minnst á mótvægisáðgerðir t.d. að flytja fínefni af hafnarsvæði í mynni Grafarvogs og Elliðaárósa en þessu er ekki lýst nákvæmlega.

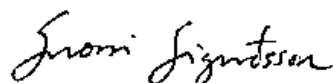
Samantekt

Náttúrufræðistofnun Íslands telur að umhverfismatsskýrslan sé mjög ítarleg og ágætlega unnin en styrkja hefði mátt til muna gagnagrunn fyrir fuglalíf og botndýralíf, sérstaklega þar sem gögn voru fyrst og fremst fengin úr eldri athugunum og þau nýlegustu voru úr næsta nágrenni framkvæmdasvæðis en ekki innan þess. Mun betra mat á búsvæðum fugla og botndýra og verndargildi þeirra hefði verið hægt að fá með athugunum í öllu Viðeyjarsundi. Þar af leiðandi getur Náttúrufræðistofnun ekki tekið undir að fullu niðurstöðu umhverfismats um að áhrifin séu óverulega neikvæð fyrir nær alla umhverfisþætti. Miðað við eðli svæðisins sem vissulega er mikið raskað þá er kannski ekki líklegt að betri gögn myndu rökstyðja að áhrifin væru verulega neikvæð en mögulega talsvert neikvæð.

Eins og fram kom í upphafi vegur þyngst að mati Náttúrufræðistofnunar að það skortir heildstætt og greinargott mat á samlegðaráhrif þeirra allmörgu framkvæmda sem hafa átt sér stað eða eru áætlaðar á heildarsvæðinu sem nær frá mynni Viðeyjarsunds inn að Elliðaárósum og í Grafarvog. Hátt verndargildi og verndarstaða fjörusvæða og búsvæða fugla fyrir innan Viðeyjarsund kallar á slíka greiningu og nálgun við umhverfismat. Að mati Náttúrufræðistofnunar þarf að styrkja verklag við greiningu á samlegðaráhrifum í umhverfismatsferlinu.

Náttúrufræðistofnun telur mikilvægt í ljósi áframhaldandi framkvæmda á svæðinu og langtímasögu röskunar og álags fyrir lífríki, að markviss langtímavöktun lífríkis sé þar sett á laggirnar. Það á við um fuglalíf, laxfiska og botndýralíf, en mögulega fleiri þætti. Faxaflóahafnir sem langstærsti framkvæmda- og athafnaaðilinn á svæðinu ætti að beita sér fyrir því að setja á stökk slíka vöktun í samstarfi við t.d. Reykjavíkurborg. Þannig er best hægt að meta samlegðaráhrif, árangur mótvægisáðgerða þar sem það á við og móta nauðsynleg viðbrögð og ákvarðanatöku varðandi t.d. skipulag og frekari framkvæmdir.

Virðingarfyllst,

Snorri Sigurðsson
Sviðsstjóri náttúruverndar

